

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917. Första kammaren. Nr 19.

Onsdagen den 7 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 57, angående anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente;

nr 58, angående upphörande av Badelunda pastorats prebendatur;

nr 59, angående tilläggspension åt förre folkskolläraren i Kareuando Jakob Valfrid Lidström;

nr 60, angående tjänstårsberäkning för vissa folkskolinspektörer; samt

nr 61, angående anstånd med återbetalning av räntefritt lån för svenska församlingens i London kyrkobyggnad.

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 20 och 21.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning i fråga om ordnande av kurser för utbildning av fångvårdstjänstemän av högre grad, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 65, angående gift kvinnas anställning vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar;

Första kammarens protokoll 1917. Nr 19.

nr 66, angående pension åt provinsialläkaren P. E. Brännström;
nr 67, angående höjning av pensionen åt förre avdelningsingenjören L. G. P. Rundstedt;

nr 68, angående tilläggspensioner till förre tågmästaren vid statens järnvägar L. G. Andersson och förre lokomotivföraren vid statens järnvägar J. J. Lindblom Blomberg;

nr 69, angående pension åt avlidne lokomotivmästaren vid statens järnvägar Lars Petter Kjesslers änka och åt avlidne materialförvaltaren vid statens järnvägsbyggnader Johan Anderssons änka;

nr 70, angående pension åt hjälpmontören vid Trollhätte kraftverk A. J. Karlsson;

nr 71, angående anläggning av huvudrangerbangård vid Hallsberg;

nr 74, angående rätt för revisorn hos telegrafstyrelsen J. C. Lundgren att för ålderstillägg å lönen tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 75, angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden vid Gnesta;

nr 76, angående statsbidrag till utförande av en brobyggnad över Saltösund i Karlskrona;

nr 77, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 34 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 79, angående provisoriska åtgärder i syfte att avhjälpa svårigheterna att besätta mera avlägset belägna provinsialläkardistrikt, såväl ordinarie som extra;

nr 80, med förslag till stadga angående hotell- och pensionatörrelse;

nr 81, angående anstånd med erläggande av ränta å statslån för järnvägsanläggning mellan Eksjö och Österbymo;

nr 82, angående anvisande av förlagskapital för tillverkning och transport av torvbränsle för statens kraftverks räkning; och

nr 83, angående utvidgning av den nya tilloppskanalen till Trollhätte kraftstation.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkterna 43 och 44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 45—47.

Lades till handlingarna.

Punkten 48.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 49.

Lades till handlingarna.

Punkten 50.

Med tillstyrkande av vad Kungl. Maj:t i punkterna 52, 53 och 54 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte på extra stat för år 1918 såsom förslagsanslag anvisa

Anslag till
brandförsäk-
ring av de
kungl teatrar-
nas byggnader
m. m.

Anslag till
brandförsäk-
ring av de
kungl. teatrar-
nas byggnader
m. m.
(Forts.)

a) till gäldande av årspremier för brandförsäkring av opera-
byggnaden och dramatiska teaterns byggnad ett belopp av högst
40,176 kronor;

b) till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten till-
hörig, i operabyggnaden förvarad löseegendom ett belopp av högst
3,668 kronor;

c) till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten till-
hörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad löseegendom ett belopp
av högst 1,735 kronor;

med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år disponera
berörda belopp å tillhoppa 45,579 kronor.

I motiveringen till denna hemställan hade utskottet av angivna
orsaker förklarat sig vilja betona, att utskottet genom sitt tillstyr-
kande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke finge anses hava
givit något godkännande åt den uppfattningen, att staten under inga
omständigheter borde vara delägare i försäkringsbolag grundat på
ömsesidighetsprincipen.

Herr Östberg: Herr greve och talman! Då jag råkar vara
en representant för det ömsesidiga brandförsäkringsväsendet här i
landet har jag, med hänsyn till denna punkts principiella sida, icke
ansett densamma böra helt och hållet med tystnad förbigås.

I denna punkt föreligger, som synes, fråga om de kungliga teat-
rarnas brandförsäkring, och anbud ha ingivits från åtskilliga håll,
däribland även från en del ömsesidiga bolag. I avseende på dessa
förklarar finansministern, att det återstår att utreda, huruvida det
kan anses »riktigt», att statsverket ingår som delägare i enskilda för-
säkringsbolag och därmed ikläder sig de risker, som enligt lag eller
de för bolagen gällande ordningar äro därmed förbundna.

Vari en sådan ytterligare utredning skulle bestå, är naturligt-
vis litet svårt att fatta. Försäkringsinspektionen, som väl torde få
anses vara sakkunnig på detta område, har förklarat, att, enligt dess
åsikt, något hinder för statsverket att ingå i dylika ömsesidiga bolag
icke borde föreligga. För min del kan jag icke finna, att det utan
vidare skulle vara »riktigt», att staten, med åsidosättande av andra
anstalter å brandförsäkringsväsendets område, skulle uteslutande
vända sig till aktiebolag och att således aktiebolagsformen skulle gi-
vas ett avgjort företräde. I förevarande fall har man icke heller
tillämpat detta konsekvent, ty, såsom av handlingarna framgår, äro
ifrågavarande byggnader till en del försäkrade i Stockholms stads
brandförsäkringskontor. Denna anstalt torde, om ock i konstruktion
ganska särstående, närmast vara att hänföra till de ömsesidiga för-
säkringsanstalterna.

Vidare är att märka, att av Sveriges till omkring 15 miljarder
uppgående brandförsäkringssumma, nära $\frac{3}{5}$ utgöra försäkringar i
ömsesidiga bolag, och bland delägarna i sådana bolag ingå landskom-
muner, städer, landsting med flera offentliga korporationer.

Klart är emellertid att med inträde i sådana bolag följer risken

av extra uttaxering, men med varje affärsavtal, det må vara slutet med den ena eller den andra, följa alltid vissa risker och naturligtvis är icke heller all risk utesluten ifråga om försäkring hos försäkringsaktiebolag. All försäkring är till sin natur byggd på ömsesidighet, och försäkringens kostnader få till slut bäras av de försäkrade själva, formen för verksamhetens bedrivande må nu vara den ena eller den andra.

*Anslag till
brandförsäk-
ring av de
kungl. teatrar-
nas byggnader
m. m.
(Forts.)*

Jag kan således icke förstå, varför staten skulle ha anledning att på förevarande område draga sig för deltagande i associationer, som Kungl. Maj:t på civildepartementets föredragning sanktionerat och vilkas verksamhet är så betydelsefull och så omfattande, som jag nyss angivit. Jag kan icke förstå, att en ytterligare utredning skulle kunna bättre klargöra ifrågavarande ärende, ty saken är naturligtvis ändå fullt klar.

I förevarande fall har jag naturligtvis intet yrkande att göra, jag har endast velat fästa uppmärksamheten på sakens principiella sida.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 51 och 52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54 och 55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Lades till handlingarna.

Punkten 57.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta.

*Ifrågasatt an-
slag till an-
skaffande av
en svenska
statens han-
delsflotta.*

I två lika lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 27) av herr *F. Ström* och den andra inom andra kammaren (nr 100) av herr *F. Månsson* m. fl., vilka motioner för förberedande behandling remitterats till statsutskottet, hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja ett extra anslag av sex miljoner att användas

*Ifrågasatt an-
slag till an-
skaffande av
en svenska
statens han-
delsflotta.*
(Forts.)

för byggande eller inköpande av tonnage för en svenska statens handelsflotta.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att herrar Ströms och Månssons m. fl. nu ifrågavarande motioner icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr Ström: Herr talman, mina herrar! Som kammaren torde erinra sig, väckte jag i fjol en motion, vari anhölls om utredning rörande lämpligheten av att ordna varvsdriften i Karlskrona så, att varvet sattes i stånd att utföra reparation och nybyggnad av andra för staten avsedda fartyg än krigsfartyg ävensom om de åtgärder, som härför vore erforderliga. Riksdagen biföll det väsentliga i denna motion, och Kungl. Maj:t har uppdragit åt en kommitté att utreda, huru detta skall kunna åstadkommas. Denna utredning är ännu icke slutförd, men man torde väl kunna hoppas, att den skall bli det inom den närmaste tiden.

Den motion, som jag väckt i år och som nu föreligger till behandling, är, som kammaren kan förstå, endast en fortsättning av den jag väckte förra året och som då av riksdagen i det väsentliga bifölls. Det har därför verkligen väckt min förvåning, att utskottet fäst så ringa uppmärksamhet vid den motion, som nu föreligger. Motionen äsyftar att söka bereda väg för en statens handelsflotta, helst byggd på statens eget varv. Att detta är nödvändigt torde framgå av de förhållanden, under vilka vi för närvarande leva med deras alldeles oerhört stegrade fraktsatser och vilka torde komma att hålla sig avsevärd tid framåt. Jag skall nu be att få lämna några kortfattade uppgifter angående dessa fraktsatser.

I ett av internationella lantbruksinstitutet i Rom utgivet häfte med titel: »Notes statistiques sur les Céréales» finnes i tabell 9, sidan 29 en redogörelse för, huru fraktsatserna stegrats. Av denna framgår, att i genomsnitt vetefrakten per deciton mellan Newyork och Liverpool vuxit från 0,76 francs år 1914 till 7,75 francs år 1916. Detta var i april. I maj voro motsvarande siffror 0,61 år 1914 och 7,36 år 1916, i juni i genomsnitt 0,79 år 1914 och 4,51 år 1916, allt i francs. Så skulle jag kunna anföra siffror månad efter månad. Genomsnittspriset för hela perioden var per deciton räknat: år 1914 0,88, år 1915 4,47 och år 1916 6,26 francs, alltså en alldeles oerhörd stegring.

Gå vi sedan till en annan linje, La Plata—England, finna vi, att fraktsatserna stegrats med ungefär samma procent eller ännu mera. Totalgenomsnittet för frakten var år 1914 1,42, år 1915 7,43 och år 1916 19,64 francs. För engelska regeringen utgjorde fraktsatsen år 1916 19,19 francs, alltså en något lägre siffra.

Se vi sedan på fraktsatserna från England till Sverige hade vi — för att nu börja med år 1914 — i april detta år en fraktsats för kol och koks från Hull till Skellefteå av 4 shilling per ton. I oktober samma år äro vi uppe i en fraktsats av 7 shilling 6 pence från Hull till Stockholm, och i november 1914 var fraktsatsen från

Lieth till Stockholm 10 shilling. I mars 1915 var fraktpriiset för kol från Grimsby till Oxelösund 21 shilling och i juni 1915 belöpte det sig för koks till 25 shilling från London till Stockholm. I oktober 1915 äro vi uppe i en fraktsats av 23 shilling per ton kol och sedan har den stigit oavbrutet. I mars 1916 — efter oktober 1915 räkna våra redare endast kronor på grund av kursen — utgjorde fraktsatsen från Hull till Stockholm 32 kronor per ton. I april 1916 utgjorde fraktsatsen per ton kol från Hull till Harnäs 38 kronor och i juni samma år var den 40 kronor per ton koks från London till Stockholm. Den 3 januari 1917 var fraktsatsen från Tyne till Stockholm 43 kronor per ton, den 17 januari 1917 var den 52 kronor per ton och den 30 januari samma år 58 kronor per ton. Den 1 mars — och då hade ju undervattensbåtskriget börjat på allvar — var siffran från England till Norge 105 kronor per ton, och efter vad jag hört uppgivas bjudes det 150 kronor per ton för last från England till Stockholm. Av allt detta se vi, att en oerhörd stegring av fraktsatserna ägt rum.

Ifrågasatt anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta.
(Forts.)

Om vi sedan studera Stockholms fondbörsnoteringar och följa kursen å de rederiaktier, som där äro noterade, finna vi, att det inträffat en kolossal stegring av dessa vinster. I april 1914 noterades förenade ångfartygsaktiebolaget svenska Lloyds aktier till 700 kronor och Stockholms rederiaktiebolag Sveas aktier till 255 kronor. För juli månad samma år finna vi ungefär samma siffror, respektive 700 och 235 kronor. Men när vi sedan komma till åren 1915 och 1916 sker en kolossal stegring. Enligt Stockholms fondbörsnoteringar för juni månad 1916 äro svenska Lloyds aktier uppe i 6,100 kronor och rederiaktiebolaget Sveas aktier i 1,210 kronor. I januari månad 1917 representerar varje gammal aktie i Svenska Lloyd, som före kriget stod i en kurs av 700 kronor, numera, enligt vad för mig uppgivits, ett värde av närmare 12,000 kronor. Rederiaktiebolaget Sveas aktier, som före kriget representerade ett värde av 250 kronor, äro nu uppe i ett värde av 1,500 kronor. Vi se således att rederivinsterna stegrats alldeles oerhörd.

Ungefär enahanda är förhållandet i Norge. Enligt ett telegram till Aftonbladet för en liten tid sedan — då denna tidning ju är redarnas organ får man antaga, att uppgifterna äro korrekta och i varje fall icke till redarnas nackdel — hade det Selmerska rederiet i Trondhjem under det gångna året ett överskott av 6¹/₂ miljoner kronor. Utdelningen är bestämd till 10 procent. I våras utdelades 200 procent med 3,150,000 kronor. Dessutom har av överskottet tillskrivits aktiebrevnen ytterligare 100 procent med 1,575,000 kronor. Sålunda se vi, att vinsterna stegrats kolossalt.

Det har bedrivits ett oerhörd jobberi med fartyg. För en kort stund sedan berättades det för mig, av en synnerligen sakkunnig ledamot av kammaren, att det på varven finnes liggande ännu icke levererade fartyg, vilkas kontrakt sålts och sålts flera gånger om, så att kontraktet rörande t. ex. ett fartyg, som kontrakterats till 500,000 kronor redan gått igenom 4 händer och sista gången sålts för 4 miljoner kronor. Man ser sålunda, vilken oerhörd kostnad det måste draga

Ifrågasatt anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta.
(Forts.)

att förränta dessa uppjobbade värden. Det är allmänheten som får betala dessa jobberier.

Staten, som ju behöver begagna fartyg i mycket stor utsträckning, blir uppskörtad i hög grad av de enskilda rederierna, och det borde därför ligga i statens intresse att själv skaffa sig tonnage för att därigenom kunna nedbringa de oerhörda fraktkostnaderna. Utskottet har ju icke heller ställt sig direkt principiellt avvisande mot motionen, och därför är jag utskottet tacksam. Utskottet säger blott, att motionären icke lämnat någon utredning och att utskottet icke heller varit i tillfälle att företaga någon sådan. Jo, om utskottet avser byggnadskostnaderna — det är här icke fråga om några uppjagade kostnader — finnes det i den mycket bekanta tyska handels- och sjöfartstidskriften *Nauticus* för år 1914 en uppsats, som är synnerligen intressant och berör just denna kostnadsfråga. Jag antar att denna publikation icke är okänd för utskottet. I denna uppsats, som återfinnes på sidan 417 och bär titeln: »Die Grundlagen der Neubaukosten von Handels- und Kriegsschiffen in Deutschland und im Auslande» beräknas kostnaden för fraktångare efter ton lastkraft. Det är mycket intressant att se huru dessa kostnader hava sjunkit ända till kriget rätt väsentligt. Sålunda var fraktkostnaden i England år 1880 200 å 230 mark per ton lastkraft. 1908 hade den sjunkit till 110 mark per ton och 1909 till 100 mark, men 1914 steg den till 130 å 140 mark per ton. I Tyskland äro priserna 7 1/2 å 10 % dyrare, detta i fråga om rena lastångare. I fråga om de bättre fraktångarna som frakta större gods och ömtåligare gods, var priset i England 1914 noterat till 140 å 160 mark per ton, i Tyskland till 140 å 160 mark och i Amerika något däröver. Nu är det ju klart, att dessa siffror hava ökat väsentligt under kriget, men inga uppgifter ha utkommit i *Nauticus* sedan 1914. Man kan sålunda icke få någon översikt över dessa förhållanden från den allra sista tiden, då det icke varit möjligt att skaffa en sådan. Klart är emellertid, att på ett statens varv, där det sålunda icke gällde att klå åt sig oskäligen vinster, skulle man åtminstone kunna bygga dessa fartyg för ett genomsnitt av vad man kunde bygga för i Tyskland före kriget och vad man för närvarande kan bygga för på enskilda varv i Sverige, och det skulle ändå bliva en för staten synnerligen god affär.

Nu har, som jag nämnt, utskottet huvudsakligen på den grund, att man dels velat avvakta utredningen rörande Karlskrona varvs modernisering och dels därför, att i motionen icke finnes någon särskild utredning rörande de särskilda kostnaderna för förslaget genomförande, avvisat motionen. Emellertid torde det vara av mycket stor vikt, att man icke försitter tiden, ty även om freden skulle komma fortare, än man beräknat, är det väl alldeles säkert, att det rätt lång tid efteråt kommer att bli brist på tonnage och kommer att vara av stor betydelse för svenska staten att hava tillgång till egna fartyg. Vår motion avser den närmaste framtiden.

Nu har visserligen icke utskottet sagt det, men jag har i en ledare i *Aftonbladet* funnit, att man anser de av oss begärda 6 miljo-

nerna som ett alldeles för obetydligt belopp, ty man kan ju icke här-
 för skaffa sig något *avsevärt* tonnage. Detta är alldeles riktigt, och
 önskvärt vore, att man kunde anslå betydligt mera. Men i dessa ti-
 der får man ju börja med litet, och kunde man få detta lilla till en
 början — man kunde ju nöja sig med att bygga ett par medelstora
 båtar — skulle man ju i fortsättningen sedermera kunna få vissa
 erfarenheter att bygga på. Man hade då principen fastslagen och
 kunde undan för undan öka statens handelsflotta, tills vi slutligen
 skulle få en betydande handelsflotta.

*Ifrågasatt an-
 slag till an-
 skaffande av
 en srenska
 statens han-
 delsflotta.*
 (Forts.)

I Norge hava, såvida jag icke är alldeles felaktigt underättad,
 de norska statsjärnvägarna inköpt en egen eller låtit bygga en egen
 ångare för frakt av kol till de norska statsjärnvägarna. Jag kan
 för min del icke finna annat än att det är nödvändigt att här till-
 varataga samhällets rätt och intresse på ett område, som är av den
 största betydelse. Det gäller ju importen av viktiga förnödenheter
 på skilda områden, och att låta detta vara uteslutande de enskilda
 intressenas domän kan jag för min del icke finna riktigt. Emellertid
 om kammaren och riksdagen nu avslå min motion denna gång —
 skall jag i alla fall hava djärvheten att komma igen nästa år med
 densamma och då om möjligt söka åstadkomma något av den utred-
 ning, som begärts, så vida utredningen rörande Karlskronavarvet då
 är färdig, och får jag kanske då hoppas, att utskottet skall beakta
 denna sak, som det ju icke ställt sig principiellt emot, bättre än vad
 det denna gång gjort.

Jag skall i alla fall be att få yrka bifall till motionen.

Herr Widell: Det har för utskottet varit synnerligen svårt
 för att icke säga omöjligt att få något verkligt grepp om vad motio-
 nären menat med sin motion. Av vissa uttalanden i motiveringen
 liksom av vad han nu anfört här förefaller det, som om meningen
 skulle vara, att den av honom föreslagna åtgärden skulle bidra till
 att lindra de *nuvarande* svårigheterna. Är det meningen, då förefal-
 ler det alldeles tydligt, att hans motion icke kan medföra ett sådant
 resultat. Han har begärt anslag å 1918 års stat. Förrän 1918 kan
 ju ett sådant anslag icke lyftas, därest icke särskilt medgives mot-
 satsen, vilket motionären icke föreslagit, och först 1918 skulle så-
 lunda eventuellt åtgärder kunna vidtagas. För anskaffandet av den-
 na handelsflotta föreslår motionären inköp eller byggande. Vad
 byggandet beträffar, torde det vara helt enkelt omöjligt i detta ögon-
 blick att kunna få fartyg byggda, så upptagna som varven äro,
 och beträffande inköp av fartyg lär det för närvarande vara den
 sämsta konjunktur för en sådan affär, som kan tänkas.

Emellertid har utskottet närmast trott meningen vara att sörja
 för *framtiden* och icke så mycket taga hänsyn till det nuvarande lä-
 get. Men, för att utskottet skulle taga under överbägande en så
 vitttseende åtgärd som att anskaffa en statens handelsflotta, som
 skulle konkurrera med de enskilda rederiföretagen, ansåg utskottet
 en fullständig utredning i ärendet erforderlig. Då motionären icke

Ifrågasatt anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta. presterat ringaste spår till en sådan utredning, har utskottet icke haft annat att göra än att avstyrka motionen.

Jag anhåller därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Jag kan inte hjälpa, att jag har den känslan, att utskottet i detta fall behandlat motionen väl snävt. Det kan icke hjälpas, att man får den känslan, när man läser utskottets ulåtande. Man har beskyllt socialdemokraterna för likgiltighet inför de nationella intressena, men man måste säga, om denna motion, även om den icke skulle vara så väl motiverad som kanske önskvärt hade varit, att den likväl är av den allra största betydelse i detta hänseende. I närvarande stund tror jag icke, att det finnes många, som våga stå fram här och säga, att om Sverige hade haft denna statens handelsflotta, hade haft en egen handelsflotta, förhållandena i vårt land skulle varit sådana, som de i närvarande stund gestalta sig. Säkerligen icke, ty då hade vi därigenom haft möjlighet att utöva ett prisreglerande inflytande på fraktmarknaden, som säkerligen icke hade varit det lilla. Huru skulle väl förhållandena tett sig i landet, om järnvägarna hade legat i privat ägo? Säkerligen skulle järnvägarna under denna tid skruvat upp sina frakter fullt i analogi med sjöfartsfrakterna. Nu har det uteslutande varit så, att skeppsredarna haft möjlighet att själva bestämma sina priser. Det är ju givet, att dessa försöka skylla på andra orsaker och säga, att det är internationella förhållanden, som bestämma frakternas storlek. Det är sant, men jag är viss om, att den svenska och jag kan tillägga, den skandinaviska insatsen i denna prisreglering med dess allmänna uppskruvning icke varit det lilla utan tvärtom det stora. Vi behöva endast gå till de krigförande länderna för att konstatera detta.

Den engelska handelsministern Walter Runciman gjorde för några år sedan ett uttalande, vari han förklarade — detta gällde ändock icke de senaste uppskruvningarna av fraktprisen — jag tror han fällde det uttrycket, att de vore icke blott skandalösa utan brottsliga. Ja, det är, må jag säga, ett uttryck som säkerligen icke är för mildt, när man tänker på, huru man, utan att det finnes några rimliga orsaker därtill, skruvat upp frakterna, lämnande efter sig alla förut gängse beräkningsgrunder och endast huggit till, därför att möjlighet fanns att kunna få vad man önskade. Shilling och pence ha längesedan lämnat fraktnoteringarna i frakter från England. Den föregående talaren tog ett exempel så långt ifrån som ur den italienska statistiken över fraktstegringen. Men låt oss taga ett mer konkret fall! 1910 betalades i fråga om befraktning av kol från engelsk ostkusthamn till Stockholm högst 4,3, lägst 3 shilling. De allra senaste fraktsatserna, d. v. s. före tyska U-båtsblockaden, äro 52 kronor. Shilling och pence har man, som förut sagts, lämnat alldeles bakom sig. Nu är det icke längre en krona utan fem kronor i stöten, varmed frakterna ökas. 1910 kostade en ton spannmål fr^{ån} La Plata från 8 till högst 10 shilling. Redan 1915 fick statens livs-

medelskommission betala cirka 150 kronor per ton för att frakta spannmål för svenska folkets räkning från La Plata. Sådana oerhörda vinster inkasseras på detta område och skär breda remmar ur nationens rygg. Frågan är då den, om man icke i vårt land borde skaffa sig någon möjlighet till inflytande på detta område. Jag kommer ihåg, hur för ett antal år sedan, då det australiska statsförbundet började skaffa sig en egen handelsflotta, man fick läsa i svenska sjöfartstidningar en hel del hånande tillmälen, vari man betecknade detta som ett misslyckat socialistiskt experiment, som kostade staten åtskilliga pengar för att upprätthålla konkurrens gent emot det lojala redarintresset. På grund av kriget har man ju nu icke kunnat få några upplysningar, men jag är alldeles övertygad om att då freden en gång är slut, skall man säkerligen finna, att denna av det australiska statsförbundet ägda handelsflotta haft ett välgörande inflytande ifråga om reglerande av fraktpiserna på Australien. Säkerligen skulle något liknande också kunna göras även i vårt land. Frågan är icke heller ny. I Amerika beslöt man förlidet år — ja, jag vet icke riktigt, om man beslöt, jag har icke riktigt säkra uppgifter, huruvida förslaget gick igenom, men jag vet i varje fall, att presidenten Wilson framlade för amerikanska kongressen förslag om att för amerikanska statens räkning inköpa ett antal handelsfartyg, just därför att Amerika saknar en handelsmarin i den utsträckning, som är nödvändig för detta lands vidkommande. I Norge inköptes icke, som den föregående talaren sade, ett fartyg för statens järnvägars räkning, utan man inköpte *tre* motorfartyg för norska statens räkning, och säkerligen ha de nu betalat sig flera gånger om.

Behovet här i Sverige av en svenska statens handelsflotta kan ju belysas därav, att endast för statens räkning importera vi årligen närmare en miljon ton kol. För att forsla dessa till vårt land skulle staten mycket väl kunna ha egna handelsfartyg. Dessutom forsla vi nu också från landet en del varor, i vilka staten har ett mycket stort intresse, såsom järnmalm ifrån våra nordliga gruvor, och där kunna vi i själva verket säga, att svenska staten redan har andelar i en handelsflotta, ty staten äger ju hälften i Luleå—Ofotens rederiaktiebolag. Staten har således där redan slagit sig på rederirörelse, även om det icke är direkt utan mer indirekt. Att då utvidga den rörelsen ännu mer, anser jag, är ett nationellt intresse av största betydelse, som vi säkerligen icke få släppa.

Nu kan man ju visserligen säga, att frågan är mycket inopportun i närvarande stund, därför att om vi nu skulle köpa fartyg, skulle vi nödgas köpa dem för de högt uppdyrkade pris, som nu råda på världsmarknaden, och att förränta sådana fartyg är kanske en ganska vanskligh affär. Jag skall villigt erkänna detta, och jag skulle icke ens vilja tillråda, att vi i närvarande stund inköpa fartyg med de högt uppdyrkade fartygspriser, som i närvarande stund råda. Jag tror icke, att vi kunna rädda oss ur den nuvarande svåra dilemma, men däremot tror jag, att det kan vara en framtidssak att tänka på, och att svenska staten redan nu skulle börja vidtaga åt-

Ifrågasatt anslag till anskaffande av en svensk statens handelsflotta.
(Forts.)

Ifrågasatt anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta.
(Forts.)

gårder för att skaffa sig inflytande på rederirörelsen genom egna handelsfartyg. Det är därför jag för min enskilda del utan att göra något yrkande ändå vill föra fram den synpunkten, att frågan verkligen här icke har fått det beaktande och den uppmärksamhet, som frågan innerst ändå borde vara värd.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att de i ämnet väckta motionerna skulle bifallas; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades vara med övervägande ja besvarad.

Ifrågasatt tillsättande av en jordkommission.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission.

I två särskilda inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade, likalydande motioner, nr 67 i första kammaren av herr *Ström* och nr 200 i andra kammaren av herr *Vennerström* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en jordkommission med uppgift,

att på grundvalen av redan verkställda utredningar och efter i mån av behov företagna undersökningar hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder för återgång till kronan av sådana till bruks understöd av kronan upplättna allmänningar, kronoskogar och hemman, där ändamålet med upplåtelsen genom brukens nedläggande förfelats;

att sådana åtgärder måtte främst avse under bruk skatteköpta hemman samt rekognitionsskogshemman i alla de fall, där villkoret om skogarnas användning för sitt med donationen avsedda ändamål, bruksdriftens understöd, ej längre uppehöles, men även andra fall, där större domäner frångått kronan på ett sådant sätt, att skäl förefunnnes för en undersökning om huruvida statens rätt och bästa härvid iakttagits.

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande på återropade grunder hemställt, att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föraleda.

Reservationer hade avgivits av

1:o) greve *Hamilton* samt herrar *Holmquist* och *Molin* i Dombäcksmark, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att utredning snarast möjligt måtte kunna, på sätt kammarkollegium antytt, verkställas angående äganderättsförhållandena, beträffande de grupper av fast egendom, som i motionerna avsåges, samt eventuellt för riksdagen

framlägga det förslag för tillvaratagande av kronans eller enskildas intressen, vartill utredningen kunde föranleda;

2:o) herrar *Sjöblom* och *Hage*, som ansett, att utskottets yttrande bort formuleras på särskilt, av dessa reservanter angivet sätt samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, efter vilka grunder och med vilken befogenhet en jordkommission i motionens syfte borde tillsättas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

Herr *Holmquist*: Herr greve och talman! Den fråga, som här i detta utskottsutlåtande framföres, är icke ny. Redan förra året förelåg ett utlåtande i samma fråga från samma utskott, ehuru den gången ödet hade gjort, att med vissa betydande avsteg från vad i motionen avsågs ett tillstyrkande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i frågan var utskottets hemställan. Som av utlåtandet framgår, har i år samma utskott hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Det är ju att vänta, att en fråga rörande inrättande av en jordkommission med det allmänna uppdrag, som motionärerna avsett att tilldela denna kommission, d. v. s. att göra en del undersökningar rörande statens egendom för att genom dessa undersökningar och utredningar klarlägga statens rätt och den enskildes rätt, skall betraktas som en i sig själv ganska naturlig fråga särskilt i vårt land, där under århundraden dessa statens och de enskildas rättigheter ha varit synnerligen svåra att från varandra skilja och synnerligen konfusa. Det är ganska naturligt, att ett sådant krav här i vårt land framträder. Kammarkollegium, som i den föreliggande frågan avgivit ett officiellt uttalande, säger också i detta, att den föreliggande motionen, i vad den avser att undanrödja dessa av mig angivna missförhållanden är förtjänt av beaktande. Det är således icke det rent principiella utredandet, emot vilket skäligen någon erinran här nu torde kunna göras.

Det är väl naturligt, att jordkommissionen som ett tämligen vagt och obestämt institut skulle väcka en viss förstämning. Jag tror också, att det fanns visst fog för en sådan förstämning, ty ehuru man kan begränsa och avgränsa det arbete, som skulle till kommissionen anförtros, så må man ju säga, att de motionärer, som framfört frågan om en jordkommission, ha givit den en hel del uppdrag, som knappast borde tillkomma en sådan kommission.

Går man till den reservation av herrar *Sjöblom* och *Hage*, som för sin del synas ha delat motionärernas principiella uppfattning, så finner man också, att den skrivelse till Kungl. Maj:t som av dessa reservanter förordas, har betydligt beskurit motionärernas vrkanden. I den kläm, som dessa reservanter förorda, heter det, att man skulle hos Kungl. Maj:t göra en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, *huruvida, efter vilka grunder och med vilken befogenhet* en jordkommission i motionens syfte borde tillsättas.

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.*

(Forts.)

Det skulle ju således enligt denna kläm ankomma på den av Kungl. Maj:t föranstaltade utredningen att avgöra, avgränsa och bestämma, vad som skulle tillkomma denna jordkommission.

Det som emellertid föranlett mig såsom utskottsledamot att taga bestämt avstånd från jordkommissionen även med den närmare begränsning, som de båda sista av mig angivna reservanterna, herrar Sjöblom och Hage, förordat, har varit, att kammarkollegium förklarar, att kammarkollegium självt kan enligt sin nuvarande instruktion fullgöra det uppdrag, som uti motionen angivits böra tilläggas en jordkommission, med de begränsningar, som kammarkollegium givit åt kommissionens arbetsområde och med avseende på vilka begränsningar jag är fullständigt ense med kollegium. Kammarkollegium säger särskilt, att såväl allmän som enskild rätts-säkerhet torde påkalla, att en sådan uppgift endast anförtros personer, av vilka man kan utkräva fullt ämbetsmannansvar. För min del omfattar jag fullständigt denna åskädning.

Går jag till utskottets utlåtande, d. v. s. den uppfattning, som majoriteten slutit sig till, så finner jag, att denna majoritet i likhet med mig och mina medreservanter för sin del ställer sig sympatisk till tanken att kammarkollegium innehar och fullgör ett sådant uppdrag, som kollegium självt skisserat, nämligen att utreda dessa synnerligen inkränglade och både för staten och den enskilde synnerligen betydelsefulla utredningsfrågor. Utskottet säger, att det är »en angelägenhet av vikt, att snarast möjligt det osäkerhetstillstånd upphör, vilket förefinnes på grund av den bristande utredningen angående äganderätten till de fastigheter, vilka i förevarande motioner avses», och i detta uttalande instämmer även jag och mina medreservanter.

Den egentliga skiljaktigheten emellan utskottets majoritet och den reservation som jag omfattar, gäller, huruvida man skall stanna vid ett platoniskt uttalande, att Kungl. Maj:t, eventuellt kammarkollegium, skall vidtaga åtgärder för att kammarkollegium sättes i tillfälle att utöva denna utredningsverksamhet, eller om man skall direkt i en skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade föranstalta om en sådan utredning. Det är nämligen så, att kammarkollegium i sitt uttalande i anledning av motionen direkt förklarar, att denna utredning icke, som motionärerna förutsatt, kan bli fullgjord *snart*, med mindre än att kammarkollegium får ökade arbetskrafter. Då nu de utskottsledamöter, som bilda majoriteten i utskottet, för sin del just understryka, att det är en viktig angelägenhet, att *snarast möjligt* detta osäkerhetstillstånd upphör, så vill det synas mig vara ganska naturligt, att detta utskott även borde vilja medlet, nämligen att bereda ökade arbetskrafter till detta kollegium. Att nu icke, då man själv önskar en snar lösning av denna fråga, anse sig böra hos Kungl. Maj:t göra en sådan framställning, därför att man har förhoppning, att en sådan tillökning i arbetskrafter skall komma ändå, det förefaller mig vara ganska optimistiskt. Man har ju nu sett, hur ett år har gått, sedan denna fråga här i kammaren var uppe, och så vitt till min kännedom kom-

mit, har varken från kammarkollegium eller från Kungl. Maj:t någon åtgärd i detta syfte vidtagits. Jag kan således icke finna annat än att även med den upplåtning, som majoriteten i utskottet haft, man skulle ha kunnat utan att vara för djärv taga steget fullt ut och anhålla om en förstärkning i kammarkollegii arbetskrafter, åtminstone om det skedde i den ganska milda form, som av mig och mina medreservanter ifrågasatts.

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

En tredje fråga, som i sammanhang med den här nu föreliggande motionen har blivit väckt, är frågan om att få till stånd en statsliggare, som upptager alla statens fastigheter. Den frågan är i själva verket framförd av kammarkollegium. Kammarkollegium säger nämligen: »Kronan är för det närvarande i avsaknad av en dylik fullständig och efter moderna grunder upprättad liggare över sin fasta egendom. Kollegium vill för sin del ifrågasätta, huruvida icke uppsättandet av sådan liggare borde ske jämsides med det i föreliggande motion föreslagna utredningsarbete samt omfatta all kronoegendom såväl på landet som i stad. Det torde vara överflödigt att påvisa, vilka fördelar såväl i förvaltningsavseende som med hänsyn till enskild rätt vore att förvänta av att i möjligaste mån tillförlitliga upplysningar om alla kronofastigheter vore att på ett lätt tillgängligt sätt inhämta hos en och samma myndighet.

Därest av kollegium nu framförda synpunkter skulle vinna beaktande, torde kollegium få sig anbefallt att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag till formulär för en dylik liggare över kronans fasta egendom ävensom med plan för densammas upprättande och organisationen av detta arbete.»

Ja, det är påpekat av mig redan förra året, sedan inför utskottet fackmän i den föreliggande frågan blivit hörda, att Sverige är ett av de mycket få europeiska kulturländer, som icke ha en sådan statsliggare, där man icke ur en officiell förteckning kan tydligt och klart få fram, vad kronan äger i fastigheter i stad och land. I denna s. k. fastighetsliggarefråga har utskottsmajoriteten även ställt sig ganska välvillig. Utskottet säger sig vilja framhålla beträffande kammarkollegii omförmälda utlåtande, att »särskilt kollegii förslag om upprättandet av en liggare över all dylik kronan tillhörig egendom kan vara förtjänt av uppmärksamhet. Om Kungl. Maj:t därtill skulle finna skäl, torde emellertid Kungl. Maj:t utan något initiativ från riksdagens sida kunna föranstalta om åtgärd i sådant syfte.» Skillnaden är således även i fråga om denna statsliggare ingenting annat än att utskottets flertal anser, att en sådan liggare är någonting mycket önskvärd, men om man vill ha fram någonting sådant, skall man vänta, tills Kungl. Maj:t tar initiativ i frågan. Nu har den ämbetsmyndighet, som har sig alldeles särskilt anförtrott vården om det rättsliga tillvaratagandet av kronans fastigheter, förklarar en sådan liggare vara synnerligen eftersträfvansvärd. Finns det då någon alldeles särskild anledning att icke genom det initiativ, som riksdagen grundlagsenligt har fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna fråga för att få den utredd och eventuellt till riksdagens beslutanderätt framförd. Jag

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

kan åtminstone icke finna annat än att skillnaden mellan den av utskottsmajoriteten omfattade meningen och den av mig delade reservationsuppfattningen endast skulle vara, att utskottsmajoriteten hoppas, att utan något initiativ från riksdagens sida denna fråga skall komma fram, under det vi ha den uppfattningen, att riksdagen genom en skrivelse kan på ett verksammare sätt ingripa för att, särskilt då, som utskottet här anger, dessa frågor fordra en snar lösning, få dem under Kungl. Maj:ts skärskådande för eventuella åtgärders vidtagande.

Av dessa skäl, herr greve och talman, ber jag för min del att få yrka bifall till den av mig samt greve Hamilton och herr Molin i Dombäcksmark till betänkandet fogade reservationen.

Herr F a h l é n: Herr greve och talman! Jag måste anhålla att, innan jag går att bemöta de anmärkningar, som nu gjordes av den föregående talaren mot utskottets utlåtande, få ett ögonblick uppehålla mig vid själva motionen.

Till en början vill jag då understryka vad den föregående talaren med jämförelsevis lätt hand gjorde gällande, att det egentligen icke kan komma i fråga att bifalla motionen. Jag anser följaktligen nödvändigt att fästa alldeles särskild uppmärksamhet på det speciella syftemål, som denna motion har, nämligen tillskapandet av, icke blott ett med kammarkollegium sidoordnat organ för att iakttaga statens ifrågavarande intressen, utan ett nytt organ med väsentligt annan befogenhet och kompetens än vad kammarkollegium har. Det är nämligen fråga om icke mindre än att tillskapa en myndighet, som skall ha rätt att vidtaga alldeles extraordinära åtgärder för att tillföra kronan den egendom, som av ett eller annat skäl kan förmenas tillhöra kronan. Det finns för övrigt en annan motion, som ännu icke kommit till kamrarnas behandling, av herr Lindhagen i fråga om åborättskommitténs uppgifter, som kastar en viss belysning över även denna motion, där han gör gällande, att denna åbokommitté skall utrustas med lagstiftningsrätt, så att man omedelbart kan komma till det mål man föresatt sig och som åsyftas med kommitténs arbete åtminstone enligt herr Lindhagens förmenande.

I den föreliggande motionen säges, att den föreslagna kommissionen icke allenast skall utreda de spörsmål, som äro i fråga, utan den skall eventuellt utrustas med särskild domsrätt; åtminstone är detta ett önskemål. Därvidlag åberopas särskilt, hur man förfarit i Norge, där en dylik kommission med domsrätt redan säges vara inrättad. Denna motion syftar alltså till ingenting mindre än att med ett avklippande av det civilrättsligt lagliga förfarandet helt enkelt genom särskilda åtgärder söka nå det syfte, man ställer framför sig, vare sig detta är rättsligt enligt allmän uppfattning eller icke. Man bör kanske icke förvåna sig över att motionärerna från sin synpunkt sökt denna utväg, ty det är mycket möjligt, att man finner sig hava haft överdrivna föreställningar om kronans rätt för det fall, att man skall stå kvar på rättslig grund. Fördenskull vill jag tillåta mig att något beröra några uttalanden i motionen. Den kan ju i förstone förefalla

*Ifrågasatt
tillsittande av
en jordkom-
mission.*

(Forts.)

ganska sakligt och sakkunnigt avfattad, men går man in i en närmare granskning, tror jag att man lätteligen skall finna, att motionärerna nog hava, sannolikt oavsiktligt, förbisett åtskilliga moment i denna sak, vilka i alla fall kunna vara av ganska stor betydelse.

Jag fäster mig då särskilt vid frågan om den första anledningen och uppslaget till att kronan tilldelade industrien, särskilt bergverksindustrien, vissa jordförlänningar, sannolikt i mycket stor omfattning. Det skedde bl. a. genom 1723 års skatteköpsförordning. Men det är att märka, att denna förordning alldeles icke utgick från något syfte att understödja industri i landet utan helt enkelt från statens ekonomiska misär. Det gällde på denna tid uteslutande att skaffa pengar till staten, och fördenskull sålde man skattemannarätterna — ofta nog, för att icke säga i allmänhet, på auktion för att få högsta möjliga pris. Det var ju ganska naturligt att bruken, som då voro i behov särskilt av virke för sin verksamhet och voro i tillfälle att betala relativt högt pris, på det sättet förvärvade vissa områden, som salubjödös av kronan. Denna åborätt var, såvitt jag förstår, icke kringgårdad med några särskilda bestämmelser. Sedan har visserligen tillkommit, att vid utfärdandet av skatteköpebrev i senare tid vissa förbehåll om oskiljaktighet från bruken ha inflickats, en bestämmelse, som emellertid senare upphävs.

Vad beträffar 1766 års författning — jag tror, att motionärerna kalla den för lag, men jag är icke säker på att den är det — är det citat, som i motionen anföres, lösryckt ur sitt sammanhang. Jag vill icke bestrida, att det kan användas som argument i viss mening, men jag tror, att det är ganska orätt att taga ut endast dessa rader och icke tala om i vilket sammanhang den tillkom. Det förhåller sig nämligen så, att denna författning tillkom i syfte att förhindra den s. k. smidesförflyttningen. Det var syftemålet med 1766 års förordning, som dock fick en vidsträcktare verkan, än vad kanske den ursprungliga premissen skulle ha föranlett.

1723 års skatteköpsförordning blev sedan upphävd, men redan 1789 blev den till sin fulla kraft och verkan ånyo promulgerad. Det heter här tydligt, att den skall gälla »som vore denna författning här ord från ord införd». Det finns ju en oändlig massa författningar mellan dessa data och även senare, vilka det icke kan komma i fråga att uppehålla sig vid. För övrigt är denna fråga så svår, att det icke kan vara tal om att bedöma den annat än efter mycket noggrant och ingående studium.

Motionärerna tala sedan om att riksdagen 1887 förklarade, att hemman, när bruksägaren inköpt åborätten, skola tillhöra denne, även om bruket nedlägges. Jag skulle tro, att det i ofantligt många fall gått till så, att bruksägaren i kraft av det medgivande riksdagen gav köpt åborätten av åbon, och därefter sitter som beatus possidens likaväl som varje annan som på annat vällovligt sätt förvärvat fastighet. Så mycket tydligare framgår riksdagens uppfattning i denna sak, om man läser 1898 års riksdags beslut, som motionärerna också åberopa. Där heter det, att villkoret om oskiljaktighet från bruken, vilket är införd i skatteköpebrevens å rekognitionsskogarna skulle upphöra att

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.*

(Forts.)

gälla. Nu säga visserligen motionärerna, att detta icke kunde få retroaktiv verkan utan måste omfatta allenast efter 1898 skeende skatteköp. Jag är icke så alldeles övertygad, att den lagtolkning, motionärerna där gjort, är riktig, men det skall jag icke vidare inlåta mig på.

För övrigt kan ju nämnas, och jag ber att få säga det mot den föregående ärade talaren, att det pågår en utredning rörande dessa förhållanden, nämligen i åbokommittén, vilken utredning också redan föreligger i tryck, frukten av ett mycket samvetsgrant arbete, som såvitt jag kunnat fatta är synnerligen objektivt hållet.

Jag skall alltså icke uppehålla mig längre vid motionen, så mycket mindre som den föregående ärade talaren nämnde, att även hos honom motionen väckt en viss förstämning. Men det tycker jag är tillräckligt för att avvisa en motion. Det har den gjort även hos mig, och därför har jag i år liksom föregående år ställt mig avvisande gentemot hela motionen. Det har icke den föregående talaren kunnat göra, ty något får man väl lov att bjuda på. Han har då med anledning av kammarkollegii utlåtande i denna fråga ansett, att man väl kan avlåta en skrivelse för att hjälpa ämbetsverket till mera arbetskrafter, och så har man kopplat till frågan om en liggare. Jag skulle tro, att det är ganska sällsynt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär, att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder för att utöka antalet ämbets- eller tjänstemän i ett verk, innan någon mera officiell framställning om sådant har gjorts än i detta av den föregående talaren åberopade utlåtande från kammarkollegium. Det torde kunna få att tänka på. Därtill kommer, att det icke är så förfärligt länge sedan, riksdagen själv minskade antalet arbetskrafter inom kammarkollegium, och det skulle vara ett rätt stort vankelmod att ena året så att säga draga in arbetskrafter och nästa år säga: »Nej, nu måste vi för all del skaffa mera arbetskrafter. Skynda på att skaffa mera ämbetsmän!» Är det icke den rätta vägen, att ämbetsverken själva få göra framställning till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t efter en undersökning, som kan bli noggrannare än den riksdagen kan verkställa, får göra en framställning till riksdagen i sådant syfte? Det tycker jag är en princip, som man på det området verkligen bör bibehålla och icke frånfalla.

Det är alldeles riktigt, att utskottet i sin helhet ställt sig sympatiskt mot tanken, att det bör klargöras, vad som är kronans och vad som är enskildas, detta även i den enskildes intresse, men icke under annan förutsättning än att man framgent bygger på rättsliga grundsatser och vidmakthåller och bevarar dessa. Men icke kan man ställa sig sympatisk mot ett sådant förfarande, som anvisas av motionärerna. Då har man lämnat sin ställning som rättsstat och övergått till någonting annat, som jag åtminstone icke kan vara med om.

För övrigt vill jag säga, att fiolårets motion, som nog den ärade reservanten erinrar sig, innehöll alldeles direkta anmärkningar mot kammarkollegii sätt att förvalta statens intressen i detta fall. Dessa

ha bortfallit i årets motion, jag vet icke varför, men möjligen av det skälet, att man icke kunnat vidhålla de anmärkningar, som då gjordes.

Nog »vågar» man göra en framställning till Kungl. Maj:t, om man finner den nödvändig. Det är ingen brist på mod i detta hänseende, men om man finner åtgärden icke vara av omständigheterna påkallad, så anser utskottsmajoriteten och däribland jag, att det är bättre att låta bli att handla än att handla. Att icke någon åtgärd till förstärkande av kammarkollegii arbetskrafter förekommit sedan förra året, vilket reservanten påtalade, kan ju möjligen tydas på det sättet, att behovet icke är fullt så trängande, som reservanterna vilja göra gällande. Jag kan icke gärna tänka mig, att något annat skäl skulle ligga bakom ett sådant dröjsmål, ty jag tror ändå knappast, att någon på allvar vill påstå, att kammarkollegium icke på ett mycket förtjänstfullt sätt har sökt tillvarata statens intressen i dessa frågor.

Vad den ifrågavarande liggaren beträffar är ju det en liten bagatell jämfört med hela den stora frågan. I det fallet har ju även majoriteten sagt, att den kan vara förtjänt av övervägande, men längre går icke majoriteten, ty man vet ju egentligen icke, hur detta skall kunna ordnas. Och om det är ett stort missförhållande, att en sådan liggare över Sveriges statsjord icke finnes, synes det mig verkligen ligga närmast till hands, att det ämbetsverk, som har i uppdrag att sköta dessa angelägenheter, gör en framställning i detta hänseende till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t tar frågan under övervägande och framlägger den för riksdagen. Icke heller i detta avseende kan jag således se, att denna motion kan föranleda något direkt uttalande av riksdagen och ännu mindre någon skrivelse från riksdagens sida.

Herr greve och talman! På de skäl, som jag tillåtit mig framföra, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Med några korta ord skall jag be att få yrka bifall till herrar Sjöbloms och Hages reservation.

Utskottet har ju självt icke kunnat förneka, att det förefinnes åtskilliga brister på det område, som det här är fråga om, vilka borde på ett eller annat sätt avskaffas, fast utskottet anser, att initiativet ovillkorligen bör utgå från Kungl. Maj:t och icke från riksdagen. När det nu föreligger ett initiativ från motionärerna och man erkänner, att det finns åtskilliga brister, så synes det mig vara en synnerligen formalistisk ståndpunkt att hävda, att det ovillkorligen skall utgå från Kungl. Maj:t, helst som vederbörande ämbetsverk i vissa av dessa spörsmål har tillstyrkt åtgärder.

Men i det hänseendet skall jag ge den siste ärade talaren rätt, att dessa äro mindre betydande saker, jämfört med vad motionärerna åsyfta, och därför har jag för min del icke kunnat vara nöjd med den reservation som har avgivits av herrar Hamilton och Holmquist. Ty för mig är det av största vikt att få fram själva frågan om kronans rätt till sina forna jorddomäner och om de män-

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

niskors, åbornas, rätt, som ha varit och äro bosatta på denna jord. Den siste talaren sade, att det var tillräckligt skäl att avvisa motionen, att den väckt förstämning. Jag kan icke finna, att det är något tillräckligt skäl, ty det är klart, att den skall i viss mån väcka förstämning på sina håll, där det kanske icke är så alldeles helt med äganderätten till innehavda jorddomäner.

Den förre talaren har ju gjort åtskilliga anmärkningar gent emot motionärernas utredning av föreliggande frågor. Men så vitt jag kunde finna av hans anförande, kunde han dock icke bestrida, att motionärerna kunnat ha rätt för sina framställningar, även om saken kan vara tvistig. Då synes det mig, att man bör utreda den frågan, och jag kan i varje fall för min del icke finna annat än att detta kan bäst ske genom att tillsätta en särskild kommission, som får från början ägna sig ensamt åt denna sak och som får med biträde av sakkunniga män gå till grunden med denna mycket svåra fråga.

Första kammaren kan avslå denna fråga; den kommer alldeles säkert hit igen. Det finns i vår historia exempel på att om man alltför länge har motsatt sig en reform, så blir den så mycket mer genomgripande den gång den kommer. Jag vill erinra om hur Gustav Vasa gjorde med de av kronan bortskänkta egendomarna och hur Karl XI gjorde med de på den tiden av kronan bortskänkta egendomarna. Ja, för mig stå dessa blad som ett par av de vackraste i vårt lands historia, och jag vet icke, om vi kunna säga, att icke Sverige under Gustav Vasa och Karl XI var en rättsstat. Men man kan ju tänka sig, att om man i tid och med lämpor under ömsesidigt hänsynstagande kunde få denna fråga löst, så skulle det icke behövas sådana åtgärder, som voro nödvändiga på Gustav Vasas och Karl XI:s tid för att till kronan återbörda dess egendom, för att förhjälpa dem till sin rätt, som ha avhänts densamma. Därför har jag för min del varit med om att väcka denna motion, men det kan hända, att tider komma, då många, som nu äro mot denna utredning, skola finna, att det dock kanske varit det bästa att gå denna väg.

Jag skall i varje fall be att få yrka bifall till herrar Hages och Sjöbloms reservation.

Herr Fahln: Jag ber allenast med ett par ord få svara den föregående ärade talaren i en punkt av hans anförande. Han klargjorde nu alldeles tydligt syftemålet med denna motion, nämligen att få alldeles extraordinära åtgärder för att tillföra kronan så mycket jordegendom som möjligt, förmodar jag, och särskilt när han hänvisade till de historiska tilldragelserna från 1500- och 1700-talet kan man ju förstå, vad syftemålet är. Det finns ett precedensfall från samma politiska åskådning, som daterar sig från rätt långt tillbaka i tiden. Det finns ett uttalande av en ledamot i andra kammaren, att skogsanslag, som äro lämnade till norrländska hemmansägare, icke äro att anse som annat än förläningar till dessa, villkorligt givna av staten, vilka staten kan

*Ifrågasatt
tillsättande af
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

återtaga i vilket ögonblick som helst, under förutsättning, att ändamålet med »gråvan» icke blivit uppfyllt. Det är ju ett yttrande, som går i samma riktning som motionen, och jag undrar, om vi icke då ha anledning att känna ännu mera förstämning över en motion som denna, för såvitt man icke delar den åskådning, som motionärerna ha. Det gör icke jag. Jag anser tvärtom, att man bör eftersträva trygghet i jordägarförhållandena, och för den skull anser jag att det bör rättsligt klargöras, vad som är statens och vad som är de enskildas. Att vidtaga extraordinära åtgärder för att tillföra staten så mycket som möjligt på bekostnad av vad som enligt nuvarande rättsgrundsatser skulle tillhöra enskilda, det kan jag däremot icke vara med om. Jag måste fastmer fästa den största vikt vid att trygghet i jordägarförhållanden skapas och bevaras i stället för tvärtom. Följaktligen har jag av vad motionären nu anfört fått starkare skäl än jag hade förut att ansluta mig till det uttalande, som den förste ärade talaren gjorde, att motionen väckt en viss förstämning. Jag har alltså också fått ytterligare en anledning att vidhålla mitt yrkande om avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Ja, när Gustav Vasa och Karl XI gjorde sina återvinningar åt kronan av delar av Sveriges jord, väckte det nog också på sin tid på vissa håll åtskillig förstämning. Men om det riktiga, kloka och nödvändiga i dessa åtgärder råda numera icke delade meningar, utan det anses nu som högeligen fosterländskt, och i alla historiska läroböcker prisas dessa åtgärder som räddningen av fäderneslandet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det under behandling varande utlåtandet vore yrkat: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i den av herr Holmquist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och 3:o att det förslag skulle godkännas, som innehölles i herrar Sjöbloms och Hages vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ström begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herrar Sjöbloms och Hages reservation.

Herr Holmquist åskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

*Ifrågasatt
tillsättande av
en jordkom-
mission.
(Forts.)*

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 15 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herrar Sjöblom och Hage vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i herr Holmquists m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 46.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Sjöblom och Hage vid utlåtandet avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 13.

Föredrogos ånyo vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för ägare av vattenfall att i vissa fall bidraga till kostnaderna för torrläggning av mark;

nr 17, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av kooperativa jordbruk; och

nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om för omorganisation av fiskeriadministrationen erforderliga lagändringar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för lindring av fraktkostnaderna vid transport av majs till vissa delar av Norrland samt till Gotthland.

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.*

Med tillstyrkande av vad Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 6 februari 1917 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 46, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen hade utskottet i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för lindring, i mån av behov och i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder, under innevarande år av fraktkostnaderna för försändelser av majs dels å järnväg till Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ävensom Södra, Norra och Västra Hälsinglands fögderier av Gävleborgs län dels ock till Gotthland å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 190,000 kronor, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t finge under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Ericsson*, *Lindblad*, *Akerlund* och *Ingeström*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Ingeström*: Herr talman! Då jag icke kunnat vara med om att biträda utskottsmaioriteten i dess hemställan om bifall till ifrågavarande kungl. proposition, skall jag be att med några ord få utveckla min ståndpunkt.

Jag vill då först och främst framhålla, att denna min ståndpunkt icke varit grundad på några speciella betänkligheter mot att från statsmakternas sida åtgärder vidtagas för att under dessa svåra förhållanden bringa hjälp åt de landsändar, som därav äro i behov. Det är således inte alls därför att jag skulle missunna de norrländska och gottländska jordbrukarna den fördel, som här erbjudes dem, nämligen att få majs billigare, som jag reserverat mig i utskottet. Tvärtom anser jag, att kraftiga åtgärder måste vidtagas, och vågar uttala den förhoppningen, att vid den tvångsuttagning, som framdeles kommer att äga rum, skälig och berättigad hänsyn tages därtill, att de nordsvenska jordbrukarna under dessa svåra förhållanden alldeles givet komma att lida mera än de mellansvenska och sydsvenska jordbrukarna på grund av den sena våren däruppe. Men den hjälp, som skulle bringas de norrländska lantmännen genom bifall till nu föreliggande proposition, synes mig vara av ringa eller rent av intet värde. Den blir, såsom en reservant säger, endast en tom gest. Det kan ju hända, att ett avslag på den föreliggande propositionen rent av skulle hava till följd, att hos riksdagen gjordes en ny framställning, som kunde gagna dessa jordbrukare på ett mera effektivt sätt än den ifrågavarande propositionen.

Nu är det så, att när denna proposition avgavs den 6 februari, förhållandena voro helt olika mot nu. Den 6 februari funnos goda utsikter för att kunna få in majs och brödsäd i tillräckliga kvanti-

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.*

(Forts.)

teter, så att vi kunde få alla behov tillfredsställda inom landet. Men dessa förhoppningar hava ju, synes det mig, gäckats, och sedan propositionen avgavs, har ju också vårsåden i södra och mellersta Sverige tagits i beslag. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att uttala min förvåning över att, när korn och havre i mellersta och södra Sverige togs i beslag, icke samtidigt den majs, som fanns, lades under beslag.

Nu finns ju ingen majs att få inom landet, och således kan ingenting skickas till Norrland. Man kan visserligen häremot invända, att, såsom vi veta, för några dagar sedan inkommit en majslast till Sverige. Det kan ju också hända, att man kan få in något mera. Men om så kunde bliva fallet, förefaller det mig helt naturligt, att den sålunda inkomna majsen genast beslagtogs och användes vid de i södra och mellersta Sverige befintliga kvarnarna för inblandning i den brödsäd, som där förmales. Vi veta ju, att majs är långt lämpligare för detta ändamål än korn och särskilt havre, och att under sådana förhållanden låta majsen gå till Norrland och använda korn och havre i brödsåden måste vara synnerligen absurt och lärer väl icke gärna kunna komma i fråga. Följden av om majs skickades till Norrland, skulle bliva, att korn sedermera måste skickas tillbaka från Norrland i främsta rummet till Gävle, där den närmaste officiella kvarnen finnes. Då vi veta, att majs är lämpligare att använda till brödsäd och korn bättre till kreatursföda, så vore det ju den enklaste åtgärd i världen att efter hand som majs kommer in upphäva beslaget på korn i Norrland. Det skulle alla parter bli belättna med och fraktkostnaderna skulle under dessa svåra förhållanden kunna undvikas. Om den inkomna majsen skall fraktas till Norrland, kan jag icke annat än betrakta detta som ett mycket stort missgrepp till alla de föregående, som på detta område blivit begångna.

En annan sak som gör, att jag på det bestämdaste måste förena mig i ett avslagsyrkande, är den, att denna betydande fraktnedsättning icke allenast skulle gälla under instundande vår, då såsom vi veta, tiden för vår kreatursskötsel är särskilt svår, utan den skulle gälla ända till årets slut. Nu kan det inträffa, att förhållandena på världsmarknaden och i avseende på vår sjöfart bliva sådana, att vi under sommaren kunna obehindrat få in all den brödsäd och all den majs, som vi behöva, och hoppas därtill få normal skörd. Då kommer i höst det synnerligen egendomliga förhållandet att göra sig gällande, att det från ekonomisk synpunkt blir lämpligare, att en ångare, som kommer in med majs, avlastar i Göteborg och majsen därefter transporteras på järnväg till Norrland, än att majsen transporteras med fartyget direkt till Norrland. Detta måste man erkänna skulle bli märkvärdigt. Ävenså skulle i höst frakten på havre från Västergötland och Östergötland till Norrland ställa sig 3 à 4 gånger så dyr som frakten för samma kvantitet majs från Göteborg till Norrland. Då man nu vet, att norrlänningarna hellre vilja hava havre än majs, och att majs med större fördel utnyttjas i de södra provinserna, blir detta ett synnerligen egendomligt förhållande.

Skulle det däremot inträffa, att vi icke få in någon majs, blir ingenting annat att göra, än att staten får åstadkomma en ransoneering även beträffande dessa varor, och då förfaller helt och hållet underlaget så att säga för denna proposition.

Vad särskilt Gottland beträffar, finns egentligen ingen anledning alls att för hösten medgiva denna stora fraktnedsättning för den majs, som importeras dit.

Då jag således är av den åsikten, att de åtgärder, som här föreslås, äro av mycket ringa värde, och då jag tror, att ett avslag på propositionen möjligen skulle kunna hava till följd, att mera effektiva åtgärder i förevarande syfte kunde komma att föreslås, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.*

(Forts.)

Greve Wachtmeister: Herr greve och talman, mina herrar! Jag medger gärna, att den föregående ärade talaren kan hava rätt uti, att denna fråga icke är så synnerligen aktuell, men förhållandena kunna ju ändras. En ljusning kan inträffa, och vi kunna komma att få in majs i landet. Utskottets representanter från Norrland höllo mycket styvt på att icke denna lilla gård av rättvisa skulle undandragas dem. Man kan icke förneka, att ett statsbeslag av fodersäd i Norrland verkar mycket mera tyngande på dess jordbrukare och träffar jordbruket däruppe mycket hårdare, än motsvarande statsbeslag i södra och mellersta Sverige träffar dessa traktens jordbrukare, detta givetvis på grund av de ökade svårigheterna och den ökade dyrheten att ersätta det förlorade.

Nu angav den föregående talaren även skäl för avslag ur en annan synpunkt, nämligen ur synpunkten av att majsen går att använda direkt till människoföda. Ja, den saken har ju varit under utredning såväl i folkhushållningskommissionen som i livsmedelskommissionen, men Kungl. Maj:t har, som mig synes på mycket goda grunder, följt livsmedelskommissionen, så att majs icke beslagtogs. Det skulle då verka rätt så egendomligt, om Kungl. Maj:t först såsom kompensation för det hårda villkor, för vilket jordbrukarnas brödsäd blivit utsatt, att den icke skulle få användas till kreatursföda, lovat att anskaffa majs för visst pris, och nästan omedelbart därefter beslagtoge denna majs. Detta skulle icke verka förtroendeingivande.

Herr talman, på de skäl, som jag anført, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Forssman: Herr greve och talman, mina herrar! Det hade naturligtvis varit önskvärt, att den kungl. propositionen innehållit ett förslag att detta anslag skulle kunna få användas till att åstadkomma fraktlindring för fodermedel i allmänhet. Detta hade varit så mycket önskvärdare, som för närvarande genom beslagttagande af kornet, lantbrukarna, särskilt på Gottland, kommit i en synnerligen prekär ställning vad beträffar tillgången på fodermedel. Ehuru förslaget ej är så omfattande, anser jag mig

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.
(Forts.)*

döck icke kunna yrka avslag på den kungl. propositionen, därför att man säger, att den icke blir av någon verkan. Man kan icke veta, om icke majs kan anskaffas, och därför synes det mig, som om man hade goda förhoppningar om att kunna få se någon verkan av den kungl. propositionen. Att nu avslå densamma med en uttalad önskan, att Kungl. Maj:t skulle inkomma till riksdagen med ett annat förslag, synes mig föga befogat. Det heter ju: bättre en fågel i handen än tio i skogen.

På grund av vad jag anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr greve och talman, mina herrar! I anledning av några uttalanden från herr Ingeström ber jag få nämna, att såvitt jag har mig bekant, föregående års kornskörd i Norrland blev relativt svag, och norrlänningarnas äldre förråd av korn vid slutet av förra konsumtionsåret voro hårt medtagna på grund av det årets minskade import av foderämnen till Norrland. Något överskott av korn, som man kunnat transportera nedåt landet, har därför säkerligen icke där funnits, utan det korn, som fanns i Norrland, har i stor utsträckning gått åt till självhushållningen och djurutfodring.

Vidare ber jag att få påminna därom, att när kornet i Norrland togs i beslag, särskilda föreskrifter utfärdades om skyldighet att beräkna icke endast det korn, som där skulle användas till människoföda, utan även det, som skulle användas till kraftfoder åt djuren, varför en viss begränsning i beslagen av kornet till människoföda skulle göras, i det man finge beräkna, huru mycket som kunde få beräknas till varje självhushåll och om brist förelåg skulle den fyllas med av staten tillhandahållet mjöl. Under sådana förhållanden är det givet, att det för innevarande år uppstått en icke oväsentlig brist på kraftfoder i Norrland, och det är därför att man hoppats kunna i någon mån avhjälpa denna brist, som den kungl. propositionen framkommit. Ett förhållande, som därvid särskilt bör beaktas, är, att norrlänningarna i regel räkna sina kostnader för spannmålsköp, de må nu göras från den ena eller andra delen av landet efter leverans i norrlandshamn. Nu gå emellertid av ganska klara skäl synnerligen få fartyg upp till Norrland. De, som komma västerifrån, gå in till Göteborg och lossa där, och på den grund träffas norrlänningarna av transportkostnader, som för dem äro synnerligen betungande. Detsamma gäller även i fråga om gottlänningarna, ty vanligen få de sitt kraftfoder avlastat i ostkusthamn, men i vinter få de taga det från västkusthamn.

Vad beträffar frågan om majsens användande till mjöl för människoföda, så vill jag säga, att den frågan nog kommer under övertvägande därigenom, att vid den deklaration, som nu föreligger angående fodersäd, det föreskrivits, att på deklaraionsblankett B även skall upptagas de andra kraftfodermedel, vederbörande innehava. Således hoppas jag, att vi därigenom skola få veta, om någon

enskild kvarn eller handlande har i behåll några större partier majs, som vi nu icke ha reda på, och vilka eventuellt utan skada för lantmännen kunna direkt tagas i bruk för att öka vår brödspannmål.

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.*

(Forts.)

Vad nu importen angår, hava ju från det denna proposition kom under utarbetande och tills dato väsentligen ändrade förhållanden inträffat. Vår årliga medelimport av majs under normala tider har varit ungefär 70,000 ton. Hittills ha under *detta* utfodringsåret importerats 47,000 ton, och jag har fått meddelande om, att när den stora blockaden begynte i februari detta år, ungefär 15,000 ton majs voro på väg till Sverige. Denna majs ligger nu i olika utländska hamnar, medan man väntar på, att någon uppgörelse om dess vidare befraktning skall kunna komma till stånd. Dessutom torde icke obetydliga kvantiteter majs, om vilka köp avslutats, vara färdiga att inlastas, så snart lugnare förhållanden inträtt.

Visserligen vill jag icke se saken alltför optimistiskt, men jag vill icke heller se den alltför pessimistiskt. Jag hoppas, att de förhandlingar, som, jag kan säga, dagligen pågå, måtte komma att ge till resultat en sådan uppgörelse med de krigförande, att vår import ånyo kommer i gång. Och om den kommer i gång, få vi väl hoppas, att ungefär 15,000 ton majs, som, om dessa svårigheter icke uppstått, säkerligen vid det här laget varit i svensk hamn, också med det snaraste skola komma in.

Under sådana förhållanden vill det synas mig, som om riksdagen, då den efter min övertygelse ju med stor beredvillighet ser, att man kan ge de norrländska jordbrukarna någon lättnad, nog vill bifalla vad Kungl. Maj:t hemställt och utskottet föreslår, på det att om majsimporten nu kan återupptagas, vi snart må kunna få upp någon majs till norrlänningarna för deras husdjurskötsel. Herr Ingeström ansåg, att man borde tänka mera på havre än på majs vid denna utfodring. Då vill jag säga, att det är nog tänkbart, att något av den majs, som kommer in, kan tagas till brödföda. Men meningen är, att man genast bör försöka få upp något av denna majs till Norrland för att hjälpa, där hjälp bäst behövs. Havre går nu i ganska stor utsträckning till Norrland, och norrlänningarna hava i år söderifrån erhållit lika mycket havre, som de under normala år bruka få. Men det vill synas, som om norrlänningarna i år skulle vara i större behov därav än tillförne, antagligen därför, att skogsarbeten och dylikt nu drivas i större skala. Även i fråga om brödsäd har Norrlands behov i år varit större än förut, kanske beroende på, att läret av korn förut var ytterst medtaget och årsskörden klen. Emellertid är det nog mycket svårare att ordna statens mellankomst för lindring av fraktkostnaderna vid transport av havre, ty havre går till många, som icke behöva lindring i avseende på frakterna. När staten nu skulle träda emellan i fråga om fraktkostnaderna för majs, skulle majsen icke komma att utlämnas till andra, än som därav vore i verkligt behov.

Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.
(Forts.)

Herr Lindblad, Ernst: Enligt min uppfattning befinner man sig med detta förslag på de fromma önskningarnas område.

Av herr statsrådets nyss hållna anförande hörde vi, att det möjligen kunde förefinnas någon tanke på, att om lyckan vore oss bevägen, vi skulle kunna få in ytterligare 15,000 ton majs till Sverige. Detta så vitt herr statsrådet kunde förutse. Förslaget innebär ju således egentligen blott ett löfte om billig majs, varmed man nu viftar åt norrlänningarna. Vi ha länge här i södra och mellersta Sverige hört löften om billig majs och billiga foderkakor, men icke har jag sett vare sig någon majs eller några foderkakor! Och ändå fortsätter man framhålla idel förhoppningar, såsom man gjort, och locka andra att tro, att allting är gott och väl.

En talare på Blekingebänken anförde, att det enligt hans mening vore bättre att man skickade majsen upp till Norrland. Gent emot honom var talaren på Värmlandsbänken av den övertygelsen, som jag livligt delar, att det är klokare att bibehålla den majs man kan få in, här nere till befolkningens behov, således till brödsäd.

Talaren på Blekingebänken förordade vidare detta system med billigare frakter. Men då frågar jag: hade det icke varit klokare, att man låtit majsen tagas i beslag såsom alla andra foderämnen och brödsäd? Enligt min mening hade det varit mycket bättre. Ty vi kunna väl vara överens om, att därest staten lägger beslag på majsen, blir staten genom sin livsmedelskommission i stånd att tillgodose behovet i Norrland eller var som helst i landet till billigaste möjliga pris. Då är det nämligen Kungl. Maj:t som bestämmer priset. Om så skedde, skulle man ju kunna hjälpa vederbörande, därest man verkligen får in någon majs, långt bättre än med att sänka frakterna. Jag tror, att det är ett klokare sätt att gå till väga än att göra så, som här föreslås. Och den av mig förordade metoden blir framförallt rättvisare, varjämte man då undviker alla dessa transporter från den ena ändan av landet till den andra: vi skulle frakta korn från Norrland till sydliga platser och taga upp majs söderifrån till nordligare, vilket blott skulle medföra ökning i den redan nu mycket stora trafiken på järnvägarna. Då det allaredan råder trängsel såväl på statens som enskilda järnvägar, är detta verkligen icke så mycket att glädja sig åt, utan snarare kan åtgärdens lämplighet ställas i tvivelsmål.

Jag tror således, att det varit bättre, om vi kunnat förmå regeringen att även beslaglägga all den majs, som importerats.

Jag ber att få instämma i yrkandet om avslag.

Herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr Lindblad måtte alldeles ha missförstått mig.

Jag yttrade nämligen icke alls, att vi i bästa fall kunna få in 15,000 ton majs, utan jag sade, att 15,000 ton voro på väg hit, då blockaden började i februari, och tillade, att om vi kunna ernå någon överenskommelse med vederbörande, så att dessa fartyg våga sig ut igen från sina olika hamnar, vi genast skulle kunna räkna med denna kvantitet majs. Även yttrade jag, att betydande partier majs äro för

svensk räkning inköpta i utlandet, och om importen kommer i gång, anlända de naturligtvis också hit. Det föreligger således ingen begränsning till 15,000 ton, som herr Lindblad nämnde.

Vidare vill jag upprepa, att jag sökt framhålla, att vid den deklaration, som nu kommer att äga rum i fråga om vårsäd, det är möjligt, att man kommer underfund med att åtskilliga handlande ligga inne med majspartier. Dessa skulle man då kunna taga hand om dels såsom en hjälp att fylla ut brödsädsförrådet och dels såsom hjälp åt norrlänningarna. Man får ju se, hur stora dessa partier äro, och var man bäst behöver hjälpa.

Då det sedan talades om denna nedfraktning av korn från Norrland, vill jag erinra, att jag trodde mig hava tämligen tydligt sagt ifrån, att det icke finns sådana kvantiteter korn däruppe, att man kan föra något korn från Norrland, ty kornet har nog behövts för självhushållen och för kreaturstammen i Norrland.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt de yrkanden, som under överläggningen framstälts, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande tillstyrkt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ingeström* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 35.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

nr 57, angående anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente;

nr 58, angående upphörande av Badelunda pastorats prebendatur;

*Statsbidrag
för lindring
av fraktkost-
naderna vid
viss transport
av majs.*

(Forts.)

- nr 60, angående tjänstårsberäkning för vissa folkskolinspektörer;
- nr 61, angående anstånd med återbetalning av räntefritt lån för svenska församlingens i London kyrkobyggnad;
- nr 65, angående gift kvinnas anställning vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar;
- nr 71, angående anläggning av huvudrangerbangård vid Hallsberg;
- nr 74, angående rätt för revisorn hos telegrafstyrelsen J. C. Lundgren att för ålderstillägg å lönen tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;
- nr 75, angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden vid Gnesta;
- nr 76, angående statsbidrag till utförande av en brobyggnad över Saltösund i Karlskrona;
- nr 79, angående provisoriska åtgärder i syfte att avhjälpa svårigheterna att besätta mera avlägset belägna provinsialläkardistrikt, såväl ordinarie som extra;
- nr 82, angående anvisande av förlagskapital för tillverkning och transport av torvbränsle för statens kraftverks räkning; samt
- nr 83, angående utvidgning av den nya tillloppskanalen till Trollhätte kraftstation.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet följande kungl. propositioner:

- nr 59, angående tilläggs pension åt förre folkskolläraren i Kareuando Jakob Valfrid Lidström;
- nr 66, angående pension åt provinsialläkaren P. E. Brännström;
- nr 67, angående höjning av pensionen åt förre avdelningsingenjören L. G. P. Rundstedt;
- nr 68, angående tilläggs pensioner till förre tågmästaren vid statens järnvägar L. G. Andersson och förre lokomotivföraren vid statens järnvägar J. J. Lindblom Blomberg;
- nr 69, angående pension åt avlidne lokomotivmästaren vid statens järnvägar Lars Petter Kiesslers änka och åt avlidne materialförvaltaren vid statens järnvägsbyggnader Johan Anderssons änka;
- nr 70, angående pension åt hjälpmontören vid Trollhätte kraftverk A. J. Karlsson; samt
- nr 81, angående anstånd med erläggande av ränta å statslån för järnvägsanläggning mellan Eksjö och Österbymo.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

- nr 77, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 34 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; och
- nr 80, med förslag till stadga angående hotell- och pensionatryrelse.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 28, till Konungen i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelandet av föreskrift angående beredning av vissa till avgörande å kommunalstämma förekommande ärenden.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § 7 och 49 punkterna i lagen om val till riksdagen;

statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter ävensom i ärendet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt en befattningshavare vid postverket;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årliga understöd åt vissa befattningshavare vid telegrafverket; och

nr 15, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt skulptören Sven Andersson;

jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om anslag till befrämjande av inhemsk linodling m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning, huru riksdagsmän må kunna erhålla fribiljetter å statens järnvägar för studieresor.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 1,42 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 9 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 63, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m.;

nr 64, med förslag till ändrad lydelse av § 26 riksdagsordningen;

nr 92, angående förslag till förordning om särskilda avdrag vid 1917 års taxering till beviljning för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 93, angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Justerades protokollen för den 3 och den 6 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att professor *Helge Bäckström* till följd av luftrörskatarr tillsvärad är oförmögen att infinna sig i riksdagen intygar

Stockholm den 7 mars 1917.

Fritz Svensson,
leg. läk.

Anmäldes och bordlades

lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande viss ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om ävägbringande av utredning i fråga om underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter;

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förenklad benämning å statens verk och inrättningar;

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt och tillfälle för parter och deras biträden att sittande övervara rättegångsförhandlingar; samt

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa kyrkorådets äligganden i pastorat, bestående av mer än en församling.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 185, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, angående herrar Lundgrens i Nora och Olssons i Ramsta motion, nr 170, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om omarbetning av gällande förordning angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtande nr 31, bankoutskottets utlåtanden nr 12—15, jordbruksutskottets utlåtande nr 22 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 63, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 64, med förslag till ändrad lydelse av § 26 riksdagsordningen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 92, angående förslag till förordning om särskilda avdrag vid 1917 års taxering till bevillning för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 93, angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Anhållan att
få framställa
en interpellation
ang. åtgärder mot
oskälig hyres-
stegring.

Ordet lämnades nu på begäran till herr Lindblad, Anders, som yttrade: Den rådande kristiden har framtvingat en rad av åtgärder från statens och det allmännas sida för att råda bot mot de följer denna kris-medför för breda lager av vårt folk, särskilt de mindre bemedlade. Tyvärr ha inte dessa åtgärder alltid varit ägnade att nå sitt syfte, utan ha de grupper, mot vilka de varit riktade, kunnat obehindrat fortsätta sina försök att, för egen vinning och på bekostnad av andra samhällsgrupper, utnyttja det allmänna krisläget. Så synes mig icke minst vara fallet med fastighetsägarna i städerna, som genom uthyrning bereda bostäder åt andra. Redan under första krisåret minskades byggnadsverksamheten, och föregående år torde den ha varit rent obetydlig, jämförd med normala förhållanden. Detta väl närmast beroende på de stegrade byggnadsmaterialkostnaderna. Med detta avstannande av byggnadsverksamheten fylldes snart förrådet av till uthyrning lediga bostäder, och hyresvärdarna började också genast vidtaga åtgärder för avsevärda hyreshöjningar. Statens bostadskommission föreslog därför en offentlig hyresreglering genom särskilda kommunala hyresnämnder. Genom kungl. förordning av den 5 maj 1916 manades stad, där brist på smålägenheter yppades, att tillsätta hyresnämnder, vilkas huvudsakliga befogenheter i nämnda förordning angives vara att *medla* mellan fastighetsägaren och hyresgästen, där den förre begärde oskälig hyresökning, samt, där den kommunala representationen så beslutat, även *förmedla* uthyrning av lägenheter.

Att denna inskränkta befogenhet för hyresnämnderna skulle få ringa eller ingen praktisk betydelse ligger i öppen dag och insågs redan vid förordningens utfärdande. Hyresvärderna ålades här ingen skyldighet att foga sig efter hyresnämndens önskan rörande hyrans storlek, och nämnden har ingen befogenhet att göra sin mening gällande. Också ha hyresnämnder blott tillsatts i ett fåtal städer och i de flesta av dessa knappast anlåtats.

Genom en ny förordning av den 3 mars detta år har hyresnämnds befogenhet rörande *förmedling* av lägenheter ökat, och där emot är intet att invända, då en ordnad hyresförmedling utan tvivel ingår som ett led i lösningen av bostadsfrågan. Men denna utökning av befogenheten, vad *förmedling* av lägenheter angår, rör alltså icke vid kärnpunkten. sådan denna framträder *just nu*, nämligen *hyresstegringen*.

Det torde icke vara obekant, att nu, liksom föregående år, hyreshöjningar planeras av fastighetsägarna här i huvudstaden till mellan 25 å 40 procent — jag har till och med hört uppgivas, att vissa hyresvärdar ämna företaga en höjning av ända till 50 procent. Att liknande hyresstegring kommer att företagas även i övriga städer, behöver icke betvivlas. Meningen är tydligen att sätta hyror på *alla* fastigheter i nivå med de hyror, som betingas av de ökade byggnadskostnaderna för hus uppförda under kristiden. Men det kan väl icke föreligga rimlig anledning att för byggnader, uppförda före oktober 1914, fastställa sådana oskäliga hyror. Dessa hus ha dock varit vida billigare i uppförande, och reparationskostnaderna,

som i allmänhet äro ytterst sparsamma — och särskilt nu då kostnaderna därför stigit och bostadsnöden möjliggör uthyrning av lägenheter i vilket skick de än befinna sig — kunna icke motivera dessa höjningar. Ej heller kunna dessa höjningar motiveras av de höjda räntorna. De merutgifter som genom reparation och räntor åsamkats hyresvärdarna i dessa fastigheter, torde med fjolårets höjningar vara fullt betäckta, vadan de nu planerade höjningarna måste betraktas som otillbörliga försök att utnyttja kristiden med dess bostadsnöd på hyresgästernas bekostnad.

För särskilt arbetarna och med dem ekonomiskt jämnställda innebära dessa hyreshöjningar en så betänklig försämring i deras sociala läge, att samhället icke kan likgiltigt åse desamma. Tryckta till det yttersta av dyrtiden i övrigt, såsom arbetarna nu äro, och kanske ställda inför arbetslöshet och ren nöd inom närmare eller fjärrare tid, måste ytterligare ökade hyror medföra de största vådor för dem. Detta har insetts i våra grannländer Danmark och Norge, som på ett vida effektivare sätt sökt skydda de ekonomiskt svaga i detta avseende.

Vid denna riksdag har ledamoten av denna kammare herr von Koch väckt en motion i enhanda syfte. Men om dess öde känner man ännu intet, och då det synes mig angeläget att snarast möjligt få veta regeringens mening i denna ytterst viktiga fråga, anhåller jag, herr greve och talman, om kammarens benägna tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att för sådana smålägenheter, som finnas omnämnda i kungl. förordningen den 5 maj 1916 och inrymda i hus, som uppförts före den 1 oktober 1914, genom ökad befogenhet för hyresnämnderna eller på annat sätt reglera och *fastställa* hyresprisen samt i övrigt vidtaga åtgärder till skydd för hyresgästerna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,46 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Anhållan att
få framställa
en interpellation
ang. åtgärder mot
oskäligen hyres-
stegring.
(Forts.)